

élet; nem az életben valóban előforduló történések. Persze ugyanilyen hibába eshetünk, ha fizikai fogalmakat viszünk a példákba, de a fizika lényege, valósága nélkül. Manap a mennyiségtani könyvekben előforduló fizikai példákban sok fizikailag helytelen kifejezés is van; pl. a sebesség, fajsúly sohasem fordul elő valódi dimenziójában $[c] = [LT^{-1}]$; [fajsúly] = $[ML^{-2} T^{-2}]$.

Pedig mennyi jó példát találhatnánk a természettan körében. Nézzünk csak egy-két esetet. Miért ne lehetne a sinus- és cosinus-tétel gyakorlására a vektorok összetevéséből és szétbontásából venni példát, vagy éppen miért ne lehetne magukat a különböző hajításokat a trigonometria példái közt ismertetni! Miért ne lehetne a sorok ismertetésében az egyenletes vagy az egyenletesen változó mozgásból kiindulni s a magasságmérést, a légszivattyú ritkítását, az elektromos sűrítő megtöltését stb. példának felhozni? A szimmetrikus függvények tárgyalását a tükrök és lencsék törvényei élénkíthetnék. Az egyenletek tárgyi példái közt a kitágulási együththató, a kalorimetria, a kritikus állapot esetei, a súlypont, a tételezési momentum meghatározásai igen jól megférnének. És így tovább. Természetesen mindenütt a megfejtés menetére kellene legfőképpen tekinteni!

Így segíthetné igazában a mennyiségtan a természettant a fizikai törvények alkalmazásakor; mert úgy, amint most van, kevés hasznát látjuk. Még az ismert mennyiségtani tételt is sokszor újra kell magyarázni a fizika-órán, mivel a mennyiségtani órán nem szoktak hozzá a tanulók, hogy a mennyiségtani tételeket másutt is, pl. a természettanban is lehet alkalmazni. S milyen kevés a mennyiségtanban tanult tételek száma, melyeket a fizika is felhasználhat, s milyen sok az, amit taníthatnánk a mennyiségtani órán, de mégsem tanítunk! Pedig a hivatalos utasítások is ezt mondják: «A mennyiségtan tanításától csak úgy várhat az iskola eredményt, ha élénk vonatkozását a tanulmányok többi ágához, különösen a természeti tanulmányokhoz a növendék folytonosan érzi, ami csak úgy történhetik, ha a tanítás a mennyiségtan gyakorlati alkalmazását nem furfangos, tetszetős ötletekben, hanem a tanulmányok természetes adataiból vett példákon végzi» (A gimnáziumi tanítás terve és a reá vonatkozó utasítások, 15. l.).

(Esztergom.)

Mattyasovszky Kasszián.

Középfokú iskoláink elhelyezése.

I. A kecskeméti reáliskola. Benisch Arthur legutóbbi cikkében (M. P. 1818: 1. szám) nagyon is könnyedén intézi el a kecskeméti

reáliskolát. Ez indít arra, hogy a különben igen tanulságos cikknek e részére egy pár szerény megjegyzést tegyek.

Azt mondja Benisch: «Semmiképp sem tud gyökeret verni. Kecskeméten az állami R. A javarészt földműves lakosságú város 34.000 lakosának (a többi tanyai lakos) túlsok az iskolája (2 G., 1 R., 1 FK.) s a régebbi tekintélyes G.-okkal szemben a R.-nak csak a selejtesebb anyag jut, melyből alig jut fel néhány a felső osztályokba (az V—VIII. osztályokban együttvéve 34—36 tanuló szokott lenni). E drága intézet helyett inkább a hiányzó P.-át kellene felállítani.»

A dolog nem egészen így áll. Kecskemét több mint 70.000 lakosának legnagyobb része valóban földműveléssel foglalkozik, de azért korántsem «tanyai lakos», még hozzá nagyobb felében. Az apró földbirtokok, melyeken ez a népszerű nagyobb részt gazdálkodik, leginkább a város alatt vagy annak közvetlen közelében vannak, s a legtöbb ilyen kisbirtokosnak (2—3—5 hold szőlő, 10—20, legfőlegb 50 hold szántó) megvan a maga városi «belsősege» is, s még a távolabb lakók is télire beköltöznek a városba. Különben is a «pusztákat» (lucus a non lucendo) most már keresztül hasogatják a vicinálisok sinpárjai, melyek békeidőben, sőt részben még ma is, nagyon szépen hordogatták be a tanulókat. Szóval, itt valósággal 70.000 és nem 34.000 lakos iskolai ellátásáról van szó.

Egészen bizonyos, hogy a R.-nak, mint a fővárost kivéve, a vidéken csaknem mindenütt, nehéz helyzete van a két, régi hagyományokra visszanevelő, nagy tekintélyű G.-mal szemben: apák, nagyapák, és dédapák ültek ugyanazokban a padokban, az unokát maga ez is inkább odahúzza, nem is nézve a G. «felsőbbrendűségét». A két G.-ban, melyet a felekezetek tartanak fenn, a családi hagyományokon kívül családi alapítványok is várják a növendékeket s érettségi után tárt kapuval várja a szintén felekezeti jogakadémia, hogy kész kenyéradó diplomával bocsássa életpályára az ifjakat. De vajjon nem épp az a megfontolás vezette-e már majdnem félszázaddal ezelőtt a közoktatási kormányt, hogy ettől az egyoldalú s éppen az alföldi viszonyoknak nem megfelelő kulturától eltérítse a lakosságot? Ma még fokozottabban áll, mint ötven évvel ezelőtt, hogy az Alföldnek nagyobbára ősfoglalkozásokban élő népét, amennyiben művelődését emelni akarjuk (s pedig akarjuk), ezt a művelődést feltétlenül s kétségbevonhatatlanul, reális irányba kell lehetőleg terelni. A földművelő lakosság, mint mindenütt, úgy nálunk is, természetszerűen konzervatív s éppenséggel nem kell sokallani az eltelt félszázadot, különösen ha megállapíthatjuk, hogy a nem hiába való elmunkálatok gyümölcsei már kezdenek érni. Mert Benischnek a számadatai is csak a maguk rideg elvontságukban állanak meg.

Azon az általános válságon kívül, melyben a R.-ák országszerte évtizedeken át sínylődtek s mely a minősítési törvényben gyökerezett s amelyen csak a R. latin tanfolyama enyhített, a kecskeméti R.-nak a maga külön válságai is megvoltak. Az első, mikor az iskolát alapító és szervező érdemes dr. Dékány Ráfael távozása után az igazgatói széket olyan ember foglalta el, akinek bizony szép nyársapáti nagybirtokára sokkal nagyobb gondja volt, mint az iskolára. Ő alatta súlyodt le az iskola tanuló-létszáma a legalacsonyabbra (1883/4: 92; 1884/5: 72; 1885/6: 78). Az ő igazgatása három évig tartott. Utána Hanusz István alatt mindjárt nekilendül az iskola. Már 1886/7-ben 103, aztán 135, 152, 161, 172, 205, 207, 229, 233, 235, 231, 232, 224, 225, 249, 262, 238, 223, 221, 230, 223, 210, 204, dr. Kacsogh igazgatása alatt ismét emelkedni kezd a létszám: 1909/10: 212, 1910/11: 217, 1911/12: 191, Péch alatt 1912/13: 209, 1913/14: 207, 1914/15: 227, 1915/16: 228, 1916/17: 258; a folyó tanévben: 284. Ugyanez években 1886/7-en kezdve a négy felső osztály létszáma volt: 22, 26, 33, 27, 34, 57, 56, 66, 64, 70, 73, 70, 86, 84, 84, 81, 81, 79, 60, 69, 63, 56, 53, 55, 50, 41, 40, 37, 38, 40, 55, az idén 54. A számok beszélnek s azok nem 34—36 tanulóról szólnak, mint Benisch állítja.

Pedig közben a kecskeméti R. még egy válságon ment át, 1910 körül. A város ekkor FK.-át állít s a R.-nak nagyobbára gyakorlati pályára készülő tanulóit kapnak az alkalmon, hogy egy évet megtakarítsanak s emellett aránylag még könnyebben is jussanak minősítéshez, mint a R.-i érettségén. Ez idézi elő ezekben az években a 37—41 (de még mindig nem 34—36) létszámot. De az is látnivaló, hogy a szülők már meg is elégték az első lelkesedést s tavaly már 55-re, az idén 54-re emelkedik ismét a szám, a háborús hiányok mellett is. Még érdekesebb képet mutat a részletesebb statisztika. Az idén az V-ben 19, a VI-ban 21 növendék van eddig (VII: 8, VIII: 6), vagyis éppen azok az osztályok kezdenek ismét népesedni, amelyeknek növendékeit a FK. eleintén elszedegette. Alsó osztályaink meg éppen népesek: párhuzamosítani kellett az I. osztályt (Ia: 42, Ib: 43), a II. osztálynak 64 tanulója van s alig lehet majd elkerülni, hogy jövőre a II. osztályt is ne párhuzamosítsuk.

Pedig a helybeli R.-ra még egy válság vár. A háborúnak mégis csak vége lesz már s akkor majd ki kell költöznünk az éppen 1914-re elkészült, de általunk még át nem vett, a reichenbergi 94-es cs. kir. gyalogezred által eléggé megrongált új palotánkba. Ez a palota aligha végtelen tévedés nem volt a helyválasztás tekintetében. E sorok írója részt vett abban a kis társaságban, mely az V. ügyosztály akkori főnökének vezetése alatt telket nézett a R. számára. A város akkori polgármestere kínálva kínálta a szebbnél szebb telkeket a város gócs-

pontjain, de a min. tanácsos úr szigorúan ragaszkodott a minimálisan két holdnyi területhez. Ilyen a város belterületén nem volt s így az épület kikerült a város végére, a «juhszélre». Akkor, amikor a két hatalmas és tekintélyes versenytárs a város kellős közepén pompázik. Vidéken ez nagy sor s nem lehet pesti szemmel helyesen elbírálni.

És mégse féltém még ettől se a reáliskolánkat s nagy kár lenne a szegedieknek ajándékozni, még ha menne is. Szeged tanuló-népességét se a város adja, hanem a nagyszámú s jól felszerelt sok különféle internátus, amiről Kecskemét csakugyan elmulasztott idejében gondoskodni. Most már ezen is kezdünk segíteni s egy nagyon becsületesen vezetett magáninternátusunk is sokat lendített ez irányban. A jövőre még jobb kilátásaink vannak.

De nem is ebben látom az itteni R. jövőjét. Hanem látom mindjobban szilárduló népszerűségében. Az idén már Muraközy, Györfly, Héjjas-neveket látunk jelentkezni, a város primipilus családjainak fiait, akik az ősrégi családi hagyományokon jeget törnek. És látom a mind erősödő reális irányzatban, amely idekövetelne egy R.-át még akkor is, ha már ötven esztendő óta nem lenne. Nem hogy az elvitelére lehetne gondolni.

(Kecskemét.)

Szántó Kálmán.

Válasz. Iskolapolitikai cikkeimnek az a fő célja, hogy, ha lehet, a szélesebb közvéleményt, de ha nem, úgy legalább a pedagógusokat a megfigyelésük körébe eső iskolák elhelyezésének tüzetes tanulmányozásra bírjam. Erre már csak azért is nagy szükség van, mert magam természetesen az országnak csak kisebb részét ismerem alaposan s a többi részről szóló kritikámban pusztán a statisztikai számokból vonható többé-kevésbé sikerült eredményekre vagyok utalva. Ezért örömmel olvastam Szántó Kálmán megjegyzéseit.

Mindenekelőtt azonban védekezniem kell a cikkből kiolvasható ama vád ellen, mintha Kecskemétre vonatkozólag hamis vagy legalább is téves adatokat használtam volna. A statisztikus tévedhet, következtetéseiben, de adatainak összegyűjtésében nem szabad felületesnek lennie. Ami Kecskemét lakosságát illeti, fenn kell tartanom azt az állítást, hogy a városnak a papíron kimutatott 67.000 helyett a valóságban 34.000-nél nem sokkal több a lakosa. Figyelmetnem kell arra, hogy a népszámlálás január elején történik, amikor tehát a télen bentlakó tanyai lakosok mint belterületiek vétetnek számba, továbbá arra, hogy Kecskemét óriási területe mellett (163.000 hold) a várostól 25—30 km-nyire eső telepek tisztán kisbirtokos lakossága semmi módon nem számítható a mi szempontunkból a városiak közé. Kiváncsi volnék arra, hogy a külterületi kis-